

11. ОКУЛЬТИЗМ І НОВІТНЯ МІСТИКА В УКРАЇНІ. ФАКТОРИ ПОШИРЕННЯ ОКУЛЬТИЗМУ

Вияви окультизму протягом історії весь час змінювалися і на різних етапах культури вступали в складні взаємовідносини з наукою, філософією, релігією, мистецтвом. В наш час окультизм знайшов ресурси для свого існування й розвитку в деяких нетрадиційних сферах. Факторами зростання інтересу до окультизму нині є: комерціалізація усіх сфер життя; плюралізація суспільної думки; толерантність і політкоректність, що їх поширюють для зменшення різних протистоянь в суспільстві. До головних факторів також відносяться такі всеосяжні й активно діючі чинники як міжособистісна і глобальна комунікація, інтернет та глобалізація взагалі.

Більшість вищеназваних факторів так чи інакше пов'язані з глобалізацією й комунікацією, спричинені їх вагомим впливом. Сплеск окультизму і новітньої містики в наш час об'єктивний і є своєрідним обов'язковим «навантаженням» переходу до ліберальної демократії і становлення ринкових відносин.

Професор Д.Угринович ще у радянські часи вказував на соціально-психологічні причини значного поширення у капіталістичних країнах «різних містичних і екстатичних сект і культів, захоплення спіритизмом, окультизмом, «єтанізмом» й іншими формами ірраціоналізму та марновірств». Він вважав це «закономірним явищем». Вчений назвав п'ять «головних соціальних факторів, котрі викликають настрої безвихідності, відчаю, страху у багатьох людей західного світу». Це – «інтенсифікація трудової діяльності, нервові перенавантаження, які пов'язані з урбанізацією, різке загострення екологічної ситуації, постійна невпевненість у завтрашньому дні і, як наслідок, безробіття й розорення дрібних власників, насамкінець, - загроза термоядерної катастрофи, що зростає» [Угринович Д.М. Психологія релігій. – М., 1986. – С. 75-76].

Зараз ми бачимо в Україні, яка впевнено йде капіталістичним шляхом розвитку, наявність всіх згаданих Д.Угриновичем чверть століття тому головних соціальних факторів зростання окультизму й новітньої містики.

Деякі сучасні науковці, як то О.Манюк та П.Ігнатенко, намагаються протистояти такій містико-окультній комерціалізації духовної сфери своїми статтями у ЗМІ. Так, вони виступили у газеті «Дзеркало тижня» на захист філософської думки, яка потерпає від

окультизму і новітньої містики: —У наш час ні про що, мабуть, так багато не говорять, як про духовність. Про те, що без духовного відродження нічого навіть і мріяти про економічний добробут; про те, що поза духовним розквітом нездійснений ідеал національного відродження... Під цими словами можна лише підписатися. Та ось яка вимальовується закономірність: у розмовах про духовність можна почути багато хороших, правильних слів про мораль, релігію (особливо про релігію!), педагогіку - тільки не про філософію. Про філософію чомусь кажуть неохоче, нерідко розмови про неї мають, м'яко кажучи, дивне забарвлення. За прикладами далеко ходити не треба. На радіо «Ера», у програмі «Тінейджер-клуб» одному з авторів статті довелося почути цікаву сентенцію: виявляється, сучасна молодь віддає перевагу міфологічному світогляду, оскільки він набагато комфортніший за філософію» [Манюк О., Гнатенко П. Нове покоління вибирає лемурию // Дзеркало тижня.- <http://www.zn.kiev.ua/ie/show/577/52082>].

Дійсно, його легше вживати, адже *—міфологічний світогляд* має чітко виявлений архетипічний базис, що включає як загальноцивілізаційні міфологеми й образи етико-нормативної свідомості, так і національні архетипи. Для споживача такого світогляду достатньо емоційно-почуттєве сприйняття дійсності. Відпадає потреба у раціонально-розумових пошуках, розміркуваннях і ваганнях.

Проте не можна погодитися з ототожненням названими авторами міфологічного і релігійного світоглядів. Вони, як прояви релігійної духовності, наводять приклад хвилі *—духовних фантазмів* (численні «духовні цілителі», провісники всіх мастей, «контактери з космосом»), які полонили наше суспільство. Це є образ «довгоочікуваної», «позафілософської» духовності. Боротися із цією хвилею репресивними методами, як виявилось, неможливо. І вже тим паче неможливо зупинити цю хвилю марновірств директивним введенням якогось «єдино вірного» віровчення». Адже схоластичне штудіювання марксизму-ленінізму у свій час надовго відбило смак до справжньої філософії [Там само].

На тлі цієї боротьби з'являються в деяких навчальних закладах викладачі, які закликають не просто переглянути старий курс філософії, а й викладати езотеричні й окультичні науки студентам. Так, викладачі Слов'янського державного педагогічного університету В. Мельник та Е.Левченко виступили на науковій конференції із закликом прагнути досягнути за допомогою окультизму таїну, що існує *—на вищому шаблі свідомості*. —Завданням нашим, заявили вони, - є

прагнення показати трансцендентність окультизму не як чаклунство, а як психологічний закон, в основі якого лежить людська душа зі справжньою, ірраціональною волею”. Слов’янці твердять, що «єме езотерична філософія віддзеркалює дійсність насправді та свідчить про призначення людини в ієрархічності світобудови”. Мету езотеричної філософії вони визначають так: «Показати людський світ, у якому всі його члени можуть діяти як раби або пани згідно з наближенням чи віддаленням від універсальної таємниці» [Мельник В.В., Левченко Е.М. Трансцендентність окультизму в ієрархічності побудови світу. – http://www.iai.gov.ua/_u/iai/dtp/CONF/13/articles/sec1/st].

Відтак, з точки зору окультних адептів, людина, яка не використовує окультизм і не сповнена «філософської езотеричної культури», діє як раб. Постає питання: чий? Певно, на думку авторів, того пана, який користується таємницями окультних знань. Відтак мотивом занять окультизмом є досягнення влади над людьми і людством. В історії людства відомо багато безсоромних володарів, які намагалися використати окультні знання для підсилення своєї жорсткої влади. Слов’янські викладачі явно намагаються уникнути понять **потойбічне** або **надприродне**, які в релігієзнавстві мають чіткі визначення: «Ще з фольклору відомо про існування реального й ірреального світу, тобто видимого та невидимого. Висловлюючи цю думку іншими словами, можна сказати, що існує світ виявлений та невиявлений». Проте в окультизмі «невидимий», «ірреальний світ» – це безумовно потойбічний астральний світ з жахливими мешканцями. Тому душа, згідно з уявленнями окультистів, прагне вийти з нього й знову найти собі фізичне тіло [Кузнецов В.Г., Миронов В.В. Окультизм // Религиоведение / Энциклопедический словарь. – М., 2006. - С. 720-721].

То що ж вищезгадані викладачі педуніверситету пропонують майбутнім педагогам? На їх думку, «естетичні та наукові знання не можуть відіграти такої великої ролі в житті людини, як таємні (трансцендентні) знання». Тут вже автори однозначно висловилися, що окультні «таємні (трансцендентні) знання» не є науковими. То як же тоді їх викладати студентам? Певно що так, як це роблять всі окультисти, які «визнають існування надприродних сил і можливість безпосереднього спілкування з ними за допомогою магічних обрядів, таємних ритуалів» [Релігієзнавчий словник. – К., 1996. – С. 196-197].

Тому апологети окультизму В. Мельник та Е. Левченко і захищають свій світогляд. Вони вважають, що, пізнаючи свою сутність, можна зрозуміти навколишній світ «за допомогою

окультизму. Ми слово «окультизм» часто сприймаємо як щось погане, зле, але це перш за все Великий Розум, інтуїція, внутрішній голос, таємна сила”. Певно що *–перш за все*” це з їх точки зору. Але тут проглядається і *–п-друге*”. А воно і є те ж саме зле й погане.

–Окультизм – це продовження теорії та практики вольового акту за звичайну межу, а також вчення, що визнає існування утаємничених сил у людині та космосі”. Тут, безумовно, постає проблема совісті як регулятора. А вона у пана-володаря окультизму часто відсутня, якщо він спирається лише на ірраціональну волю та свої особисті інтереси. Окультизм, на думку В.Мельника та Е. Левченко, *–також показує світ як одухотворений організм, всі сили якого перебувають у неперервному русі. Отже, з точки зору окультизму, у світі немає нічого мертвого*”. Саме так, згідно з уявленнями окультистів *–живає*” мертвий світ. На таких припущеннях будується практична діяльність численних цілителів та містико-окультних угруповань. Деякі з них, як, наприклад, Григорій Грабовий, запевняють, що повертають людей із *–євіту мертвих*”. І заради великих грошей, а не для просвітлення людської душі чи зростання духовності в нашому світі про що мова йтиме нижче.

Активно звертаються у своїй аргументації В. Мельник та Е. Левченко і до української класики. В таким спосіб вони, напевне, бажають довести фундаментальність своїх роздумів, як колись це робили, спираючись на думки класиків марксизму-ленінізму. Вказані автори стверджують, що *–немає нічого фантастичного, містичного, а є лише реальне й ідеальне. Дозволимо собі сказати, що ієрархічність світобудови – це світ тіней, у яких ніколи не зрозумієш, хто виконує головну роль, бо так чи інакше ієрархічність існує в нас і в нашому житті. Тобто трансцендентність окультизму в ієрархічності світобудови має як теоретичне, так і практичне значення. Ми можемо це побачити у творах М. Булгакова, А. Рембо, М.В. Гоголя, О. Кобилянської, Л. Українки*”. Дійсно, у художній творчості ми зустрічаємо багато фантазії і містики. Але це не аргументи для наукової доповіді. Так, В. Мельник та Е. Левченко пишуть: *–Якщо зазирнути до «Щоденника» М.В. Гоголя, то можна побачити, що письменник мав контакти з потойбічним світом і потрапляв на перехрестя вимірів. Отже, окультизм можна розглядати з позиції ієрархічності світобудови*” [Там само].

Автори вже повністю забули не тільки про філософську, а й будь-яку науку, а відтак пропонують в усьому покладатися на Бога або Абсолют, які *–регулюють співвідносність зла у Всесвіті, захищають його від надмірної тотожності*”. Проте це аж ніяк не

може захистити людину від шахрайства свідомих містифікаторів типу Г.Грабового, не може захистити людство від тоталітарних режимів, які свідомо (зокрема, Третій рейх) використовували елементи містики для створення злочинної державної ідеології.

Наприкінці своєї статті Мельник В.В. та Левченко Е.М. приходять до такого висновку: «Багато науковців намагались з'ясувати призначення людини в ієрархичності світобудови. Це питання актуальне й досі, але не всі це розуміють, тому окультизм дає відповідь, розглядаючи його з іншого боку. Це можна, зокрема, побачити в дослідженнях М.Ладиженського «Надсвідомість і шляхи її осягнення», В.Шмакова «Закон синархії», О.Блаватської «Голос безмовності», Е.Андерхілла «Містицизм» та ін. Саме трансцендентність людського існування є актуальною проблемою езотеричної філософії» [Там само].

Відомий російський релігієзнавець З.Тажуризіна у своїх працях чітко визначає сутність містики. «В гносеологічному плані, - пише вона, - містика в неадекватній формі віддзеркалила прагнення людства до оволодіння абсолютною істиною. Містик прагне отримати миттєве знання щодо всіх речей відразу, обминаючи багатоступеневий природний шлях пізнання, прагне відчутти свій нерозривний зв'язок з першосутністю світу або з позамежевими явищами. Він не довіряє відчуттю і розуму, підносячи до абсолюту факт обмеженості розуміння світу людиною» [Тажуризіна З.А. Містика, містицизм // Религиоведение / Энциклопедический словарь. - С. 642].

Поруч з науковцями беруть на себе громадські контролюючі функції віруючі і церковні діячі. Так, православні віруючі з Новосибірська закидають авторам підручника «Окружающий мир. Человек и человечество» для 4-го класу загальноосвітньої школи прагнення знайомити дітей з основами окультизму й самогіпнозу. Їм допомогли викрити ці злі наміри співробітники Новосибірського центру з питань сектантства і окультних груп РПЦ. Керівник центру Олег Заєв говорить, що окультному неоязичницькому руху "Нью-Ейдж", котрим просякнута молодь у багатьох розвинутих країнах світу, присутня психологія "духовного супермаркету", із-за чого ньюейджери, поглинаючи "вінегрет" всіляких небезпечних для душі практик й вчень, закінчують свою містичну подорож у якійсь тоталітарній секті, що активно діє в окультній субкультурі» [В учебнике по "Окружающему миру" для школ есть оккультная информация.- <http://www.religare.ru/article46274.htm>].

Дійсно, комерційні видавництва заповнили книжкові полиці найрізноманітнішою містико-окультною літературою. Наприклад, лише видавництво «Софія-Київ» пропонує у своїх прайс-листах десь 500-800 подібних видань. Зокрема, таких авторів, як Коельйо («Алхімік», «Відьма з Портобелло», «Щоденник мага», «Диявол і синьйорина Прим» та ін.), Стайн («Кармінне зцілення»), Айхельберг («Алхімія –Алхіміка»»), Бах («Жишеньковий довідник месії»), Р. Вебстер («Згадування про минуле життя»), Гардинер («Зміїний Грааль»), вже призабутий Денікін («Ім'ям Зевса»), Джордано («Класична нумерологія»), Зунн («Дух у комп'ютері»), Кастанеда, Лайтман («Каббала: осягнення вищих світів», «Сутність науки каббала»), Лучінкін («Діяння мага»), Опп, Ошо, Л.Рампа, Саї Баба, Уотерс («Ти – месія»), Говард («Містичний шлях до космічної сили»), а також різноманітні астрологічні календарі та астропрогнози тощо.

Оцінюючи цей ринок окультної продукції, науковці Інституту філософії НАНУ М.Булатов, В.Загороднюк, К.Малеєв та Л.Солонько так описали існуючий стан речей: «Офіційно визнані візіонери продають свою продукцію на ринку містичних послуг і за відомою формулою «товар-гроші-товар» забезпечують своє існування в сучасному світі. Але замислимося на мить, що є для них товаром. Адже це досвід священного, досвід єднання з Абсолютом, щось надважливе і надцінне для людини, щось таке, що перевищує всі інші феномени людського життя й через свою безцінність не підлягає обміну. А проте, успішно опредметнюючись і відчужуючись від свого творця, цей досвід у вигляді тексту надходить як товар на ринок. Споживання цього товару передбачає читання текстів й отримання в результаті цього певних переживань. Передбачається, що ці міфологеми не стосуються реального життя людини. А пов'язані з ними приємність і привабливість мають компенсаторний характер і дозволяють людині краще пристосовуватися до навколишнього світу. Міф стає вимислом» [Булатов М. О., Загороднюк В. П., Малев К. С., Солонько Л. А. Філософська антропологія в контексті сучасної епохи. – К., 2001. – С. 243].

В суспільній думці все помітніше стає тенденції пошуку ґрунту позакультової містики в традиційних релігіях, як в іудео-християнській традиції, так і здебільше в орієнталістичних конфесіях. Хоча найперша сфера розповсюдження позакультової містики знаходиться в неорелігіях, нетрадиційних віруваннях і в язичницьких релігіях. Містика шукає вихід за межі відомого, допомагає богошукачу поглибитися в таїну. А вона, об'єктивно, здебільше знаходиться в невідомих і маловідомих віруваннях. Вона також

міститься у певній медитативній практиці, зокрема такій, як ісіхазм, суфізм, йога тощо.

Все більше проблемою містицизму у традиційних церквах переймається Православна церква. Протоієрей Всеволод Чаплін пише: –На жаль, багато хто сьогодні захоплюються пізньою католицькою містиккою, котра буквально дихає почуттєвою збудженістю, крайнім сентименталізмом, у якому перепплавляються – але тільки почасти – еротичні переживання. Появляються й у нас, на рідному російському ґрунті, різні течії, в котрих сні, передбачення й підвищена увага до своїх почуттів затіняють Євангеліє Христове, святоотцівські заповіді, православний дух молитви”. Далі священник закликає своїх вірних: –Ось чому нам так важливо не загубити справжню православну традицію тверезої молитви й здорового соборного міркування». А насамкінець батюшка спересердя вигукує: –Не дай Боже їй втопитися у морі містично неспокійного неофітства, котрим, між іншим, страждають не тільки простолюдини, а й багато сильних світу цього...” [Чаплин Всеволод, протоієрей. Лоскутки. Из дневниковых записей. Часть 4. – <http://www.religare.ru/article29980.htm>].

Проте сучасна дійсність свідчить про те, що найгірші передчуття православного священника все ж таки збуваються. Синкретизм і новітня містика входять у сферу православ'я разом із молодими віруючими, особливо, якщо вони вже належать до молодіжних груп і об'єднань, які схильні до містико-окультних вірувань. У таких молодіжних рухах та практиках проглядається певна межовість, прикордонність вірувань. Традиційні церкви шукають механізми впливу на такі групи –«прикордонників”, проте їм дуже важко з'ясувати це навіть своїм віруючим. Так, влітку 2006 р. православні рокери Росії і України вирішили провести хресний мотопохід святинями Київської Русі. В рамках хресного ходу, окрім відвідування святинь, передбачалася також організація молодіжних концертів російських та українських рок-груп, що стоять на позиціях традиційної культури. Важко уявити собі цей синкретизм, адже рокерське середовище відоме своїми магічними ритуалами та язичницьким одягом з оберегами й амулетами, які інколи можна віднести навіть до символіки сатанізму. Проте традиційна РПЦ ладна не звертати увагу на –другу біду” і прагне активно залучати представників фактично нетрадиційних позаконфесійних вірувань до своєї пропагандистської та місіонерської діяльності.

Містика і містицизм: сутність і зміст. Протягом багатьох століть актуальним об'єктом дослідження філософів і теологів

ставала проблема сутності і змісту містики. Одним із перших вдалих релігієзнавчих досліджень містики належить американському психологу й філософу Вільяму Джемсу, який виділив 4 головні ознаки містичного досвіду: невимовність, інтуїтивність (або акт одкровення), короткочасність і бездіяльність волі. Дослідник вважає, що слова «містицизм» та «містичний» застосовуються для означення туманних, беззмістовно-сентиментальних, таких, що не мають фактичного й логічного обґрунтування, поглядів. Поставивши перед собою завдання «звузити обсяг цього поняття», Джемс виділив вищеназвані чотири його характерні ознаки, котрі слугують також і критерієм для виокремлення саме містичних переживань [Джемс Вільям. Многообразие религиозного опыта. – СПб., 1993. – С. 303-304].

Мова містичних видінь, за Джемсом, незрозуміла для звичайного стану нашої свідомості. Адепти містицизму займаються тривалою підготовкою під керівництвом гуру, вчителя чи цадика до оволодіння певними навичками розпізнавання мови своїх видінь. Невимовність зумовлює також індивідуальну мову містичних відчуттів. Вона складається майже винятково з невербальних компонентів. Тому після містичного озаріння, видіння, акту єднання з містичним та ін. необхідно у кожному конкретному випадку індивідуально з'ясовувати зміст і значення невербальних символів й архетипів. Ще Л.Фейербах у свій час відзначав, що «таємниця релігії є, зрештою, лише таємницею поєднання свідомого з безсвідомим, волі з мимовільним в одній і тій же істоті» [Фейербах Л. Избранные философские произведения. – Т.2. - М., 1955. – С. 839].

Хоча містичні стани і відносяться до сфери почуттів, проте для того, хто їх пережив, вони постають у ролі особливої форми пізнання. За допомогою їх, як вважав В. Джемс, людина проникає у глибини істини, закриті для тверезого розсуду. Хоч ці стани короткочасні, проте інколи здається, що знаходишся в них вічність. Щоб сприймати ці психічні стани як надприродні, потрібен містичний стан свідомості.

Навіть серед людей, які не відносять себе до містиків, більшість завжди пригадає декілька видінь (або незрозумілих сновидінь), які залишили у їх свідомості глибокий слід. Можна сказати, що свідомість певних людей сприйняла їх як містичні. Проте це не може бути ознакою об'єктивності існування містики. Йде мова саме про суб'єктивність сприйняття містичного досвіду. Але інтерпретація видінь базується при цьому вже на величезному масиві містичної та релігійно-містичної інформації. Фахівці, а також практикуючі містики

практично синхронно відначають, що важко провести чітку межу між містикою і звичайними переживаннями.

Визначення сутності *містики й окультизму* у сучасному українському релігієзнавстві належать А.Щедріну та О.Карагодіній. А.Щедрін визначає їх так: «Містика, містицизм (від грецьк. *mustikos* – таємничий) – в широкому розумінні визнання надприродної сутності явищ природи, суспільства, у вужчому – релігійно-філософська віра в можливість надчуттєвого і надрозумового спілкування з Богом, Світовим, Космічним Розумом, вищими або демонічними світами, духами тощо. Бере витоки в архаїчній магії, шаманстві, астрології, мантиці». Містичні ідеї набувають розвитку в контексті теософії, антропософії, спиритизму тощо. А. Щедрін відзначає, що «містицизм активно використовує елементи наукової картини світу». Особливістю містичних концепцій є твердження про те, що пізнання Бога, Світового Розуму, а через них – сутності світу, можливе лише шляхом надрозумового споглядання, містичного досвіду [Щедрін А. Містика, містицизм // Релігієзнавчий словник. – К., 1996. – С. 196-197].

Окультизм (від лат. *okkultus* – прихований, таємничий), за А.Щедріним, це – «містичне вчення, що визнає існування надприродних сил і можливість безпосереднього спілкування з ними за допомогою магічних обрядів, таємних ритуалів. Витоки окультизму криються в архаїчних супранатуралістичних уявленнях». А. Щедрін відзначає також, що «в XIX ст. виникає сучасний окультизм, який виголошує себе новим природознавством» (теософія, антропософія та ін.). Головним джерелом пізнання окультизм вважає містичну інтуїцію, містичний досвід» [Там само. – С. 222].

Близькі за змістом визначення містицизму і в О. Карагодіної. Містицизм у неї – це, по-перше «визнання надприродної сутності явищ природи», а по-друге – «релігійно-філософська світоглядна концепція, яка виходить з того, що справжня реальність недосяжна для розуму і розкривається лише шляхом інтуїтивно-екстатичного (надчуттєвого) опанування у містиці – практиці безпосереднього єднання з надприродним, трансцендентним. Містицизм бере витоки в архаїчній магії, шаманстві; у філософії формується лише тоді, коли виникає поняття трансцендентного Абсолюту, а в індивідуальній свідомості починають чітко розрізнятися логічний та інтуїтивний (ірраціональний) способи пізнання. Містицизм притаманний всім релігійним системам та релігійно-філософським вченням, оскільки базується на визнанні надприродного начала». У доктринах новітніх релігійних і духовних течій другої половини XX ст., а також деяких

наукових напрямках (наприклад, трансперсональній психології) спостерігається поєднання містицизму та елементів наукової картини світу. –В деяких аспектах, - відзначає О. Карагодіна, - з містицизмом збігаються парапсихологія та біоенерготерапія (екстрасенсорне цілительство)” [Філософський енциклопедичний словник. – К., 2002. – С. 386].

Окультизм, за визначенням О. Карагодіної – це –загальна назва містичних вчень, що визнають існування прихованих сил у людині і Космосі, які недосяжні безпосередньому досвідові, але відкриваються –носвяченим” – тим, хто пройшов певні етапи підготовки та ініціацію (таїнство посвячення). Окультизм теоретично є близьким до пантеїзму”. У ХХ ст., як відзначає вона, –поширюється таке явище як –комерційний” окультизм – спиритизм, астрологія, окультна медицина, мантика. Окультизм має неабияке значення для розвитку новітніх духовних (релігійних) течій кінця ХХ ст.; нині існують спроби поєднати відроджені окультні концепції з науковими гіпотезами (зокрема в парапсихології, фізиці)” [Там само. – С. 448].

Структура позакультової містики й окультизму складається насамперед з організованої і неорганізованої частини. До неорганізованих послідовників слід насамперед віднести осіб, що самостійно культивують окультизм, наукоподібні вірування та містицизм, магію та народні і природні вірування. Другу велику частину складають організовані світські окультні товариства й об’єднання, які не вважають себе релігійними. Це - розенкрейцери, масони, теософи, антропософи, кабалістики (зокрема члени Міжнародної Академії Кабали Міхаеля Лайтмана), сатаністи тощо.

Історично, як відомо, **окультизм** був найбільш активно переплетений з наукою, але з часом ряд явищ, як то магнетизм, гравітація, гіпнотизм тощо були науково обґрунтовані і відійшли від сфери окультизму. Цей факт активно використовують прихильники окультизму і намагаються в такий спосіб довести науковість всіх своїх переконань. В наш час з’явилася низка наукоподібних вірувань і містицизму, які мають багато своїх різновидів. Сюди можна віднести віру у Світовий розум, віру в існування –біополя”, аури, хронік акаші, 4-го виміру, паралельних світів та ін.

Науково-популярні видання і ЗМІ фактично сформували віру у парапсихологічні дослідження, телекінез і телепортацію, коли, нібито, зусиллям волі (концентрацією енергії) людина може зміщувати або змінювати предмети, матеріальні об’єкти. Поєднання наукових сподівань та орієнталістичних вірувань у переродження, містичне перевтілення душі зробили поширеною практику спиритизму. Віра у

науково-технічний прогрес зробила поширеними віру у НЛО і прибульців з Космосу (уфологія) та сформувала новітню містику Інтернету. Наукові пошуки і любов до дикої природи сформували віру у «енігову людину», у кріптозоологію - «Нессі», морських змії, живі динозаври тощо. Сюди слід віднести й полтергейст, хоча описання останнього в українській пресі найчастіше базуються на звичайному шахрайстві. До наукоподібних вірувань можна також віднести нумерологію.

Технологію використання наукоподібних вірувань можна показати на прикладі діяльності так званого «Фонду Григорія Грабового». Цей неорелігійний за змістом і деструктивний за формою культ відбувся протягом десяти років як високоприбутковий бізнес-проект. Ініціативна група на чолі з Грабовим, що створювала нову релігійну організацію, вибрала безпрограшний «релігійний продукт» - людське горе. Такі скорботні й інтимні проблеми, що виникли внаслідок певної сімейної трагедії і принесли нестерпний душевний біль людині, цинічно використовував керівник нової псевдорелігійної організації Григорій Грабовий. Побудований за законами цинічного бізнесу «Фонд Григорія Грабового» використовує зазвичай розповсюджений на нецивілізованому ринку агресивний маркетинговий підхід, коли потенційному покупцю нав'язують непотрібний або шкідливий товар чи послугу. Замість заспокоєння і співчуття людині, яка опинилася у біді, що зазвичай роблять релігійні організації, Г. Грабовий і його послідовники напроти - роздмухують лихо, а потім шахрайськими методами примушують людину платити великі гроші за неіснуючу послугу [Колодний А., Свистунов С. Секта Грабового в Україні // Релігійна панорама. – 2007. - №4. – С. 67-76].

Люди, які були включені в орбіту діяльності Григорія Грабового, в тому числі й в Україні, свідчать, що його прибічники йшли на витончений обман, щоб запевнити людей, які повірили їм, у те, що ті не дарма віддали свої збереження. Так, одній клієнтці Г.Грабового було сказано, що могильний хробак і є її воскреслий син, що сеанс воскресіння пройшов успішно, і дитина, ставши хробаком, вступила в одну з початкових стадій свого переродження.

Інтереси Грабового не обмежуються Росією. Це і «воскреслий» міліціонер з Вінниччини, і елітні семінари, що їх регулярно проводять його послідовники у Києві. Але ж не всі люди, які є послідовниками Г.Грабового, доведені до відчаю. Серед двох тисяч киян, які відвідують семінари, що їх проводить Сергій Євстаф'єв та інші помічники нового «месії» у престижному готелі, багато й поміркованих людей.

Аналіз містико-окультної літератури засвідчує те, що в середовищі окультистів Григорій Грабовий – визнаний авторитет. Загалом же його релігійне угруповання розвивається за логікою і прототипом Білого Братства. Водночас тут також присутні практики діанетики й технології сучасного менеджменту.

В останні роки дуже активно діють в Україні комерціалізовані містико-окультні клуби і центри. Наприклад, активно пропагує свою діяльність Містичний салон Ігоря Завірюхи. Вони розміщують свою рекламу в Інтернеті. Так 3 жовтня 2007 року вони розмістили рекламу щодо проведення тренінгів 27 жовтня у Чайному клубі за адресою бульвар Дружби народів, 7. Веде тренінги сам Ігор Завірюха і кілька інструкторів з Києва, Тернополя і Кишинева [Містичний салон Ігоря Завірюхи. – <http://zaveryha.com/index.php>].

Тернопільчанка Богайчук Наталія Орестівна так повідомляє про свій шлях у Містичний салон Ігоря Завірюхи: «Свого часу я познайомилася з практикою Чжунь Юань Цігун, пройшла навчання ТМ - трансцендентальної медитації, а в грудні 2002 р. у Києві я пізналася з Ігорем Петровичем Завірюхою, котрий проводив семінар з духовної косметології (зараз цей семінар має назву «Косметологічне моделювання щастя»). На початку 2005 р. під час семінару Ігоря Завірюхи «Горне повітря» я отримала від нього посвячення в інструктора. Перший свій семінар я провела у лютому цього ж року, на якому були присутні 24 особи. Провожу не тільки семінари, але й активно використовую цей метод у цілительстві для очищення простору й для успішного вирішення складних ситуацій» [Там само].

Як запевняє сам І. Завірюха, його «Творча Майстерня Радості і Щастя» навчає і готує як спеціалістів, так і викладачів надсучасних технологій, пов'язаних з розвитком людини. Всі методики є продуктом його особистих тривалих років практики і духовної творчості. Без зайвої скромності на своєму сайті Завірюха (зрозуміло – для самореклами) пише про себе: **Про Майстра.** Мій напрям – це реалізація мого призначення, мого Вищого духовного потенціалу, це - Пісня про пробудження душі. Це, зрештою, і саме пробудження божественної Внутрішньої Краси... Саме для того, щоб допомогти людині пробудитися і піднятися на вершину реалізації для зустрічі з своїм Вищим Я, і була створена «Творча Майстерня Радості і Щастя». В цій назві виражено весь сенс того, чим я займаюсь уже протягом багатьох років. На моїх заняттях в творчих пошуках і захоплюючих іграх-медитаціях зароджується зовсім дивовижний стан душі, а відтак створюються умови для співпричастя, для саморозкриття, для самопізнання й самореалізації. Можна сказати, що я адаптував методи

саморозвитку древніх східних майстрів до свідомості сучасної західної людини”. До своїх авторських методик Завірюха відносить зокрема такі як “Недіяння”, “Бачення Свідомістю”, “Омолодження і Енергетична їжа”, “Медитативна практика «Вмирання»”. Ігор Завірюха описує притаманний лише йому механізм свого впливу на людину [Там само]. На таку пропозицію знаходяться ті, хто добровільно погоджується бути ошуканим. Зрозуміло, що при цьому їм приходиться жертвувати не тільки грошима (і немалі суми), а й своїм здоров’ям.

Стан позаконфесійних вірувань в Україні. Соціологічні дослідження, які б виявили сутність позаконфесійних вірувань і визначили б соціально-демографічні характеристики їх носіїв в Україні, не проводилися вже більше п’ятнадцяти років. Тому нам довелося збирати мозаїчну інформацію про цей феномен. Отримані дані ми співставили з локальними, але тривалими дослідженнями, які проводились протягом десяти років у Миколаївському педагогічному інституті. Воно, безумовно, не репрезентативне для всієї нашої країни, але відомо, що таке дослідження єдине, яке було проведене в ці роки в Україні і на просторах СНД [Свистунов С.В. Нетрадиційна релігійність у середовищі молодшої інтелігенції як індикатор змін світогляду суспільства // Проблеми освіти: наук.-метод. зб. Вип. 3. - К., 1995. - С. 98-107].

В соціологічному опитуванні УЦЕПД ім. Разумкова 2000 року відзначалося, що релігійні служби, зібрання і служіння відвідують лише 69,4% віруючих. Лише п’ята частина віруючих демонструє позаконфесійну релігійність [Церква і суспільство в Україні: проблеми взаємовідносин // Національна безпека і оборона. – 2000. - № 10. – С. 58-59].

Всеукраїнське репрезентативне опитування щодо ставлення до релігії було проведене з 27 листопада по 5 грудня 2002 року Фондом “Демократичні ініціативи” та компанією “Фейлор Нельсон Софрез Україна”. Було опитано 1200 респондентів. Віруючими назвали себе 65%, невіруючими – 20%, атеїстами вважають себе 4%. Ще 11% респондентів вагалися із відповіддю [День. - 2002. – 18 грудня].

Через рік, з 5 по 21 листопада 2003 року, фірмою “Юкрейніан соціолоджі сервіс” на замовлення Патріархії Української Греко-Католицької Церкви було проведено загальнонаціональне соціологічне дослідження “Релігія та Церква в сучасній Україні”. Дослідження показало, що 69,6% громадян ідентифікують себе з віруючими, але реально визначити свою конфесійну належність змогли тільки 2/5 їх. Було встановлено, що “відродження релігійності

населення в останні два десятиріччя в Україні має досить складний характер, про що свідчить і велика група позаконфесійних номінативних віруючих, і незначна участь номінативних віруючих у церковному житті, особливо православних церков (УПЦ МП, УПЦ КП, УАПЦ тощо). Позаконфесійні віруючі становлять 29,0% респондентів; невизначені щодо віри - 14,3%; невіруючі - 16,1%” [Релігія та Церква в сучасній Україні. – <http://risu.org.ua/ukr/religion.and.society/churchsocialres/>].

Як ми бачимо, цифрові показники різних досліджень майже однакові. Загальна кількість віруючих 65-70%, невизначених щодо віри 11-14,3% респондентів. Якщо подивитися глибше очима дослідників із “Юкрейніан соціолоджі сервіс”, то слід визнати, що в Україні присутня “велика група позаконфесійних номінативних віруючих”. Вони становлять 29,0% від загальної вибірки респондентів. Якщо ж ми перерахуємо зазначені відсотки від загальної кількості віруючих, то у нас вийде, що серед тих, хто назвав себе віруючим, 41,5% неконфесійних віруючих. Ця група віруючих і є об’єктом нашого наукового інтересу.

До вищеназваної групи позаконфесійних віруючих слід додати тих, хто не визначився щодо віри. Саме вони є носіями складних містико-окультних вірувань, як це було встановлено нами під час проведення соціологічного моніторингу у МДП.

Таким чином, можна говорити, що дослідження 2003 р. виявило в Україні мінімум 43,3% (29,0% + 14,3%) респондентів, яких можна віднести до когорти окультно-містичних і персоналістичних вірувань. До того ж, з досвіду соціологічних досліджень відомо, що великий відсоток невіруючих схильні до наукоподібної містики.

Сподівання деяких вчених на те, що з ростом релігійності зросте оптимізм нації не виправдалися. Не змогли і церкви задовольнити усі релігійні потреби населення країни, що глобалізується й інтегрується у світову ринкову економіку. Сфера містико-окультного впливу лише зросла. Створилася потужна галузь комерції, яка орієнтована на задоволення містичних й окультних потреб. Разом з тим ця галузь швидко розвивається, створює моду на містику та окультизм й нав’язує все нові свої товари і “нослуги”. Сучасна глобалізована ліберальна економіка пропонує наразі, поруч із найновішими видами спорту і розваг, різноманітні нетрадиційні для наших теренів і несприйнятливі для нашої ментальності вірування. Телевізійні та супутникові канали, інтернет, численні аудіо та відео носії транслюють у наш медіапростір, а фактично до нашого поля суспільної свідомості, все нові й нові різновиди “найсучасніших”

вірувань. Відомо ж, що найлегше подавати масовому глядачеві таємні знання і скандали в церквах.

Попри очевидне зростання масштабів релігійної віри можна з певністю говорити про кризу віри в сучасному українському суспільстві, що на старті XXI століття продовжує перебувати у стані трансформації. Про це свідчать відповіді на пряме запитання, задане в такій формі: «Чи можете Ви сказати особисто про себе, що Ви вірите в яку-небудь ідею і здатні на значні жертви заради неї?».

Ствердні відповіді дали менше 23% опитаних, негативні – понад 52%. Кожен четвертий вагався з відповіддю, жінки дали менше ствердних відповідей, ніж чоловіки, і більше негативних (різниця в обох випадках становить 4%). Молоді люди до 30 років відповіли «так» у 19% випадків, «ні» – у 62%. Старша вікова група дала найменше негативних відповідей (25%), але найбільше непевних відповідей (33%). Необхідність норм і цінностей, що мають об'єднати людей у суспільстві, усвідомлюють майже 40% респондентів [Мартинюк І., Соболева Н. Світська віра як феномен суб'єктивної реальності: сучасний стан і тенденції змін. – С. 46-47].

Відтак, ми бачимо в Україні велику групу людей, які шукають віру, спираються на віру, проте не усвідомлюють необхідність формування таких «норм і цінностей, що мають об'єднати людей у суспільстві».

Зневіра й розгубленість, як домінантні риси стану масової свідомості на межі тисячоліть, показово даються взнаки й у низькому рівні адаптації жителів України до нових умов життя в суспільстві, що трансформується. Критично низька кількість тих, хто виявляє готовність і здатність брати участь у змінах. Вкрай низька інноваційна здатність населення, в тому числі й молоді. Тільки 7% опитаних відповідно до їхньої самооцінки активно залучені до нового життя, третина респондентів робить деякі зусилля в цьому напрямі, а 47% - це люди, які однозначно декларують небажання пристосуватися до нинішнього життя. Цілком зрозуміло, що більшість людей зі старших вікових груп не стільки хочуть, скільки не можуть внаслідок багатьох причин адаптуватися до новацій і прискорених темпів змін у суспільстві (65%). Більше всього турбує вагома частка молоді (23%) серед тих, хто не має бажання докладати хоч якісь зусилля до розбудови нових умов життя [Там само. – С. 49-50].

«Звуження поля довіри до меж безпосереднього мікросередовища» – дуже цікавий факт для розуміння стану релігійності і для аналізу змін у віруваннях населення України. Це засвідчує посилення сімейно-групових стосунків і пріоритетність

інтересів етнонаціональних над інтернаціональними чи то ж глобалістськими на особистісному рівні. Ймовірніше, що це є захисна функція соціуму – але не цілісного, не організованого, а розпорошеного і індивідуалізованого – на особистісному рівні. Адже надзвичайно сильний глобалізаційний тиск йде з боку більшості політичних сил і держави, з боку практично усіх церков, з боку ЗМІ, з боку торгівлі і настирливої реклами, з боку транснаціональних компаній, що всюди проникають, з боку військово-політичних та економічних міждержавних союзів й об'єднань, з боку міжнародних громадських організацій тощо.

Відтак, для більшості позаконфесійних віруючих і тих, хто вірить у надприродні явища, але заперечує існування Бога, їх переконання є своєрідним захистом своєї ідентичності, проявом своїх особистісних інтелектуальних і психологічних якостей, засобом виявлення своєї елітарності і посвяченості у велику таємницю.

Саме тому ми стаємо свідками, як активно прагнуть знайти собі подібних і об'єднатися в групи посвячених у велику таємницю. Організатори сучасних містико-окультних груп прикладають багато зусиль для пошуку своїх послідовників, а також для створення містичного ореолу навколо своїх об'єднань. Вони постійно вирішують протиріччя між утаємниченням вузького кола своїх послідовників і широкою рекламою своєї діяльності для забезпечення фінансування.

Так, київський центр «Сила Життя» Косарева пропонує серію містично забарвлених тренінгів. Нова пропозиція - тренінг «Атмосфера любові». В інтернет-рекламі зазначається зокрема: «На тренінгу буде багато любові, щастя, радості внутрішніх переживань. Вас очікують Древні Тантричні, танцювально-рухові й тілесно-орієнтовані практики!» Проводять такі зустрічі у Дарницькому районі на Рембазі вечорами з 19.00. [Центр «Сила Життя». Косарев // <http://www.kosarev.com.ua/default.aspx>].

Тренінги подаються як «синтез усього найкращого з практичної психології, танцювально-рухової терапії, тантри, сінтон програми, симорона та ін. Рекламують, що на тренінгу буде багато любові, щастя й радості». В рекламі наголошується, що «особую Атмосферу Любви создадут нежные благовония, приятная музыка, мерцающие свечи и уютный мягкий зал!!!». Ведучими тренінгу виступають кияни Руслан Синьогір (психологія любові, денс-терапія, тантричне дихання), Андрій Якубинський (техніки відкриття духовного серця, денс-терапія, спонтанний театр), Аліса (техніка трансляції любові, робота з енергією любові), Тетяна Афанасьєва (аспект любові у Дзен-

Тач Шіацу масажі), Світлана Телешева і Олексій Каленков (техніки глибинного доторкання, зцілення любов'ю), а також Ганна Олейнікова із Сімферополю, яка презентує модну нині «школу чародіїв «Симорон»» [Там само]. Запрошують також ведучих-тантристів з інших країн, переважно з Росії. Вартість участі в тантричних ритуалах 250-300 гривень [Там само].

Разом з тим і до сфери позаконфесійних вірувань дістався вплив світової моди. Найбільш виразними тут є групи сатаністів, готів і кабалістів.

Громади *сатаністів* діють у різних регіонах України. Це такі угруповання як «Присвячений Сатані лицарський орден чорної меси», «Орден чорного кола», «Зірка смерті», «Партія сатаністів», «Церква Сатани», «Чорне Братство», «Слов'янський язичницький рух», «Чорний орден», «Black Metal mafia», «Орден SA», «Легіон п'їтьми», сатанинська група начолі з «отцем» Григорієм та багато інших. Їх загальна кількість - значно більше сотні (можливо, що й двох), а загальна кількість членів - від 1500 до 2000. Лише у Києві діє близько десяти сатанинських сект, до яких входить десь 250-300 їх adeptів» [Петрик В.М. Сатанізм в Україні // Нетрадиційні релігійні та містичні культури України. - К., 2003. - С.238, 243 ; Маслов В. Присягнув дьяволу, сатанисты дурманят мозги молодежи и подросткам // 2000. - 2002.- 28 марта].

Нещодавно правоохоронні органи Запоріжжя припинили діяльність підліткового угруповання сатаністів «Чёрная зоря». Секта, яку очолювала молода дівчина, діяла протягом двох років і складалася з десяти підлітків. Однак, крім традиційних підліткових організацій, в Україні існують достатньо структуровані й очолювані зрілими особами сатанинські структури. Наприклад, існують відомості про ритуальні вбивства, що їх проводили у Сімферополі, де при обшуку у кримського художника знайшли вкритий лаком людський череп [Кустов В. Тайные и закрытые общества в Украине: вчера и сегодня. - <http://ukrtayna.narod.ru/>; Кустов В. Слуги Антихриста. Монахи изгнали из Китаевской Пустыни тамплиеров-сатанистов, свивших гнездо рядом с православной церковью // Правда Украины. - 2001.- 24 января].

Сатанинське середовище не є однорідним. Більше половини українських сатаністів не порушують чинного законодавства. Водночас значна їх частина здійснює такі протиправні дії, як: ображення та тиск на християн та віруючих інших конфесій; наруга над могилами; ритуальні вбивства чи каліцтва людей; жорстоке поводження з тваринами; різні хуліганські дії тощо. Шабаші

сатаністів найчастіше проводяться на кладовищах 30 квітня у так звану Вальпургієву ніч.

Київські *готи* – завзяті прихильники похмурих пісень і чорного кольору. Вони одягаються в одяг чорного кольору інколи з елементами червоного або білого. У багатьох на шії можна побачити анк – міжнародний символ готів. Як відзначає О.Котляренко, –за своєю природою готи – філософи, ладні без втоми розмірковувати про сенс життя. Їх головний принцип – бути індивідуалістом. Звідси й похмурий вид, і похмурі пісні...”. Серед них багато представників художньої інтелігенції, а також учасників інтернет-форумів, які здебільше відносяться до науково-технічної інтелігенції. Збираються готи на свої зустрічі на Байковому кладовищі. Тут між могилами люблять посидіти, поміркувати про життя і смерть [Котляренко О. Киевские готы облюбовали Байковое кладбище // Комсомольская правда в Украине. – 2006. – 28 ноября].

Готи віддають перевагу літературі містичного і філософського характеру. Вважається, що готичних письменників немає, проте є готичні твори. До них можна віднести –Майстра і Маргариту” Булгакова, –Портрет Доріана Грея” Оскара Уайльда, –Нікову даму” Пушкіна, –Наску мерців” Квітки-Основ’яненка, –Ферновник у носі” Івана Франка. Класичними творами, які повинен прочитати кожний гот, є –Книга мерців” Лав Крафта і –Замок Отранта” Горація Уолта. Готи переважно слухають нудьгувату музику, зокрема російську - –Агата Крісті”, українські - –Вій”, –Жому Вниз”, –Fleur” тощо [Там саме].

Кабалісти представлені в Україні Міжнародною Академією Кабали Міхаеля Лайтмана. Їх офіс знаходиться в Києві в бібліотеці ім. О.Шварцмана. Вони мають незначну кількість послідовників, але зараз проводять активну компанію із залучення нових членів. Головний комунікаційний канал між Міжнародною Академією Кабали і її послідовниками – інтернет. М.Лайтман дає щоденні уроки, які транслюються по Інтернету у режимі реального часу в перекладі на три мови: іврит, російську та англійську. Він заперечує будь-які взаємовідносини між Кабалою і релігією. М. Лайтман любить підкреслювати, що він - –абсолютний атеїст”. На його думку, –наука Кабала розкриває людині усю світобудову, пояснює їй те, як насправді все побудоване, дає їй інструмент у руки, щоб керувати собою і своєю долею. І у такій ситуації просто не залишається місця для віри” [Каббала – наука життя! Інтервью М.Лайтмана // Обозрение. - 2006. - № 1].

Роком глобального релігійно-містичного сплеску в Східній Європі постав 1989. Він спричинив формування містико-окультного світогляду

в значної частини населення сучасної України. Можна із впевненістю сказати, що саме в цей рік відбулася наймасовіша зміна атеїстичності свідомості на релігійно-містичну. Декларативна атеїстичність більшості українців дуже швидко трансформувалася у декларативну релігійність. Проте під тією зовнішньою релігійністю і конфесійністю у більшості людей ховався різнобарвний окултизм і містика. Практично така ж саме картина спостерігалася і в період домінування державної атеїстичної ідеології. Але тоді окултизм і містика у свідомості людей ховалися під зовнішньою атеїстичністю.

На початку моніторингу в 1988 р. віднесли себе до переконаних атеїстів, атеїстів і невіруючих 68,3% студентів, які опитувались нами в Миколаївських вузах. В 1991р. їх стало вже 4,9%. Навпаки, віруючих, що вагаються, віруючих і переконаних віруючих у 1988р. було 1,6%, а в 1991р. - 52,2%. Поступове зростання релігійності проходило до 1995р. і досягало позначки 69,1 відсотків. Загальний рівень релігійності за даними моніторингу в МДПІ знизився до 57,1%, хоча зріс рівень тих, хто заперечував існування Бога, але визнавав інші надприродні сили (22,1%). Певний час зростання релігійності відбувалося не тільки за рахунок зменшення невір'я і атеїстичності, а й за рахунок зменшення позарелігійних вірувань. Останній показник в 1990 р. становив 29,3%, в 1991 - 26,3%, в 1992 - 24,9%, в 1993 - 13,9% [Свистунов С.В. Новітні трансформації процесу релігійних комунікацій в українському суспільстві // Релігійна свобода: функціонування релігії в умовах свободи і буття. Науковий щорічник. – К., 2004. – С.56-57].

Проте слід зазначити, що серед тих, кого ми формально відносимо до конфесійних віруючих багато позаконфесійних віруючих по суті. Вони практикують різні форми окултизму і містики. Це розуміють і самі респонденти. Так, приблизно половина конфесійне визначених до когорти віруючих самі себе не відносять. Декларативна, зовнішня конфесійність під обрядовір'ям приховує і окултизм, і містицизм, і політеїзм й інші фактично позаконфесійні вірування. Швидко досягнувши піку пошуків в церкві духовного наставника і задовольнившись декількома відвідуваннями церкви, що було раніше заборонено і каралося комсомольськими і партійними організаціями, молодь почала губити інтерес до церковного життя, яке вимагало певного рівня релігійної віри та відмову від так цікавого окултизму й містицизму. Її повна воцерковленість так і не відбулася.

Проте навіть визначеність респондентів у вірі не означає, що вони заперечують окултизм і новітню містику. Це засвідчують дані таблиці 1 і таблиці 2.

Табл. 1.

Моніторинг релігійності студентів МДПІ 1988-1997 роки (в %)

Роки	Чи протирічить спиритизм науці?			Віра у прибульців з космосу(Повне запитання: “Як Ви думаєте, чи були на Землі іншопланетяне (прибульці з космосу)?”)			Віра у Світовий Розум(Відповідь на питання “Як Ви оцінюєте сучасні наукові і технологічні досягнення?” була така: Уся плодотворна діяльність людства є похідною від функції Світового Розуму?)
	Так	Ні	Не знаю	Так	Ні	Малоймовірно	
1	2	3	4	5	6	7	8
1988	28,6	4,8	61,9	17,5	19,1	54,0	3,2
1989 березень	23,1	7,7	59,0	35,7	15,4	41,0	35,9
1989 грудень	30,3	6,6	56,7	48,7	6,6	27,6	17,1
1990	26,8	19,5	36,6	61,8	5,7	21,1	36,6
1991	25,4	25,4	29,7	54,1	2,4	26,3	49,9
1992	28,0	24,1	34,1	52,5	4,2	27,2	46,7
1993	30,6	28,2	30,0	55,0	5,7	28,2	43,2
1994	29,8	35,5	16,3	45,3	4,3	35,5	39,7
1995	35,1	17,2	31,9	49,1	5,8	37,2	41,9
1996	33,7	28,4	28,4	49,5	7,4	33,7	43,2
1997	30,1	28,8	30,1	49,3	9,6	26,0	31,5

Виходячи з даних таблиці 1, слід визначити, що рівень спиритичних вірувань практично не залежить від трансформації релігійності. Віра у Світовий Розум досягла максимальних значень у 1991-1992 роках (46,7-49,9%), а потім помітно знизилася до 32,5%. В ці роки навпаки швидко зростала конфесійність віруючих. Аналогічних трансформацій зазнала й віра у прибульців з Космосу. Тільки

максимальні значення у 61,8% були досягнуті у 1990р., а у 1997 вони знизилися до 49,3%.

Аналогічні тенденції ми спостерігаємо щодо віри у реінкарнацію (див. табл.2). максимальні значення були досягнуті у 1993р. – 44,4%. У 1997р. ця віра знизилася до 30,1%. Віру у телекінез протягом 10 років майже незмінна, проте віра у парапсихологію має тенденції до збільшення, що корелює з загальними показниками релігійності в Україні.

Табл. 2.

Моніторинг релігійності студентів МДПІ 1988-1997 роки (в %)

Роки	Віра у телекінез			Віра у парапсихологію			Віра у реінкарнацію		
	Так	Ні	Не знаю	Так	Ні	Не знаю, що це таке	Так	Ні	Не знаю
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1988	31,7	28,6	30,2	4,8	1,6	87,3	0	84,2	14,3
1989 берез.	43,6	23,1	30,8	28,2	0	69,2	7,7	84,6	7,7
1989 груд.	40,8	11,8	39,5	26,3	5,3	60,5	10,5	47,4	39,5
1990	51,2	8,9	34,1	24,4	8,9	43,9	26,8	25,2	43,9
1991	53,7	8,3	33,6	33,9	7,8	39,0	42,4	14,1	39,0
1992	48,7	10,7	33,7	49,1	5,4	35,3	37,2	18,8	39,1
1993	42,3	12,3	38,1	58,0	8,7	29,7	44,4	15,3	36,3
1994	36,9	12,8	44,7	60,2	5,0	28,4	29,8	22,0	44,7
1995	39,8	16,2	39,3	45,0	5,8	45,0	36,7	18,8	41,9
1996	50,5	10,5	33,7	68,4	9,5	20,0	42,3	9,5	35,8
1997	43,8	19,2	34,2	56,2	10,6	24,7	30,1	15,1	47,9

Виходячи з даних соціологічного опитування, можна зробити висновок, що трансформація окультизму і новітньої містики має складний характер, проте її рівень достатньо високий. Рівень позаконфесійних вірувань має той самий порядок, що й релігійні вірування в Україні.